

Mens en Wereld

Er is een zucht van verlichting ontsnapt aan het Erasmushuis: de bibliotheek is klaar. Een kluit, die al ruim tien jaar lang alle betrokkenen min of meer zwaar op de maag lag, want natuurlijk was het heerlijk, dat de heer P. N. van Regteren Altena in 1952 aan het H.V. zijn bibliotheek naliet en het werd ook erg op prijs gesteld, maar waar haalde men in die tijd de mensen vandaan, om van een stapel van zo'n 1500 boeken een geordende en overzichtelijke bibliotheek te maken, waar alle H.V.-leden iets aan zouden hebben.

Een van de eerste moedige vrijwilligers was mej. Sprey, die gewoon alle grote bibliotheken afging om te vragen: „Hoe doen jullie dat en onder welke rubriek plaats je die en die boeken?” Dat was dus al een hele stap vooruit. Daarna is het werk voortgezet en voltooid door de heer Nijholt, geen bibliothecaris, zoals ik eerst dacht, maar een scheikundig ingenieur, die er een bruikbare bibliotheek van heeft gemaakt, met een gedrukte catalogus, die ter inzage ligt bij de gemeenschapsbesturen of te bestellen is voor f2,50 bij het Centraal Bureau.

Een andere heer, die ik in het bibliotheekzaaltje ontmoette, was een zich „bibliomaan” noemende jongeman, W. de Regt, de IHEU-functionaris, die alle boeken, die de IHEU in de loop der jaren toegezonden heeft gekregen, toegevoegd heeft aan de rijen, zodat het geheel dus, met nieuwe aankopen en schenkingen, nu zo'n 2500 delen bevat.

Er zijn wel curieuze dingen bij. Een boekje van Menno ter Braak, bijvoorbeeld, met een persoonlijke opdracht aan de heer P. N. van Regteren Altena, „als herinnering aan de strijd, die deze zo vaak gehad had met de schrijver”.

Grappig is een Koreaans boek, uit het IHEU bezit, aan onze voorzitter, dr. v. Praag, gestuurd. Gelukkig voor hem was er ook nog middenin een stukje Engels; „The short history of Korean ethical thought”. U mag het lenen. Wel van achteren naar voren lezen – het Koreaans bedoel ik, niet het Engels!

Humanisme is er nog niet veel, maar het is wel het streven van de heer Nijholt om dat in de toekomst uit te breiden en in het algemeen meer het accent te leggen op de ongodsdienstige stromingen.

Ja, wat is er nog meer. Wilt u Slavisch, Fins, Hongaars of Scandinavisch, ethiek, godsdienst of letterkunde? „We sing of life”, zie ik hier ook nog staan, van V. Silliman en Irving Lowens, zeker een duet. Wilt u 144 blz. „Marinetermen” van A. Chambon? 't Staat er. Of liever: „De geest der gotiek”? Hij komt bij u thuis en u mag hem drie maanden houden. Alleen de verzendkosten zijn voor uw rekening. Zou dat veel zijn voor een geest?

MAN ON THE SPOT

In verscheidene internationale tijdschriften kan men al sinds geruime tijd grote, blijkbaar kostbare advertenties vinden waarmee een grote Amerikaanse bank reclame maakt voor zijn kantoren over de gehele wereld. De grootste ruimte van de annonce wordt in beslag genomen door een foto, vaak een kleurenfoto, van één of andere plek ergens ter wereld. Op een station, op een groot stadsplein, in een straat – in Londen, Parijs, Tokio, Kuala Lumpur – is rondom één man een gestippelde cirkel getekend. Dat is hun „man ter plaatse”, the man on the spot, die u overal bij kan helpen, die altijd klaar staat, die brandt van verlangen om uw pad te effenen, uw moeilijkheden op te lossen, die alles weet en kan.

Het is een intrigerende advertentie. De blik wordt onweerhoudbaar getrokken naar die correcte figuur in die magische cirkel, tussen een menigte bij de Arc de Triomphe, op Trafalgar Square, op het Kuala Lumpur-Station, op het Grand Place te Brussel. En wie iets weet van de differente problemen van zakelijke aard op al die plekken van de aardbol, die is al gedeeltelijk gewonnen voor de gedachte aan die „man op de plaats zelf”.

't Is niet hetzelfde, maar het ligt toch wel ongeveer op hetzelfde vlak: dat het mij altijd boeit te denken aan onze mannen (en vrouwen) ter plaatse, onze plaatselijke raadslieden, onze plaatselijke functionarissen – en noem maar op.

Het is ook feitelijk wel een imposant feit dat het Verbond over ons land verspreid duizenden mannen en vrouwen „op hun plaats” bezit. Het stelsel is natuurlijk veel geringer van proporties, er gaat – zoals dat heet – materieel veel minder om, we bestrijken alleen maar ons kleine land, maar ik vind het nogal wat. In het hoofdbestuur passeren een aantal benoemingen, een naam, een beroep, een straatnaam en een plaats – wéér een aantal „men on the spot”.

Wie zijn dat nu precies, wat doen ze, wat bezielt hen? Vooral nu – het is geloof ik voor goed herfst, de bladen vallen van de bomen en dan leert ons de ervaring dat de menselijke moeilijkheden zich heviger en talrijker manifesteren. Op allerlei gebieden leeft het „plaatselijke” werk weer op. En onze mensen ter plaatse zullen in actie zijn: in de inrichtingen van Justitie, in de ziekenhuizen, bij bejaarden, op de bureaus voor levens- en gezinsproblemen. Er zullen mensen tegenover elkaar zitten, die één in de knoop of wat uit z'n spoor, de ander – onze man – bereid om te luisteren, bereid om wat te doen.

Ik moet zeggen, het is wel iets indrukwekkends. Wat bezielt onze man op die plaats om

zijn tijd, soms zijn gezondheid, te geven voor zijn werk, onze zaak?

Natuurlijk zal er wel hier en daar gebeunhaasd worden door deze of gene. We maken ons omtrent de volmaaktheid geen illusies – we kunnen niet meer doen dan voortdurend verfrissende en zuiverende injecties te geven.

De risico's verbonden aan een stelsel van feitelijke en geregelde medemenselijkheid zijn bekend. Vauvenargues zei al: wanneer men anderen de goede weg wil wijzen moet men er wel op bedacht zijn zelf niet te verdwalen. We kennen de bezwaren die aan het groeiende vak der raadslieden zijn verbonden, maar die kunnen ons wel nopen de uiterste zorg te besteden aan selectie, scholing, vernieuwing en training, doch nooit tot het opgeven van dit soort werk dat zijn noodzaak niet meer hoeft te staven.

Er zijn er die sceptisch staan tegenover de „opofferingsgezindheid” van die mensen ter plaatse, en die zich afvragen of ze aan hun eigen zorgen niet genoeg hebben, om er die van een ander nog bij te nemen. Onlangs hoorde ik dit argument nog eens, fraai versierd en letterlijk ontleend aan een motief van een beroemde, moderne Franse auteur. Bij dit argument werd een romanfiguur aangehaald, die beleiden had zich in te spannen om tenminste één mens ter wereld gelukkig te maken – met de toevoeging: „si chacun se chargeait du bonheur d'une seule personne, le monde entier serait heureux” (indien een ieder zich wijdde aan het geluk van een enkel mens, zou de hele wereld gelukkig zijn). Het klopt als een reken-som ook nog.

De feiten zeggen ons dat er velen zijn die er niet in slagen – of ze 't willen of niet – om een medemens gelukkig te maken of zelfs maar van het verdriet te redden. Dezelfde rekenwijze leert ons – als de werkelijkheid ons dat niet al had bijgebracht – dat er dus velen zich niet helemaal lekker voelen, in de knoop zitten, een weg zouden willen vragen, zich eens willen uitspreken.

Dáárvoor bestaat onze „man on the spot”.

Ik vind het een toch wel indrukwekkende gedachte, dat we er in het algemeen wel in slagen mensen te vinden, die metterdaad onze overtuiging gestalte geven, meestal en bij voorkeur onopvallend, vaak alleen door te luisteren, goed te luisteren om een mens in staat te stellen zijn probleem onder woorden te brengen, zich pratende helderheid te verschaffen omtrent mogelijkheden en wenselijkheden.

Als het moderne humanisme om zijn rechtvaardiging wordt gevraagd, dan moeten we weten dat die plaatselijke mensen een beslissend argument kunnen leveren!

P. S.

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
18e jaargang no. 18 – 12 oktober 1963**

Kritisch allerlei

Het hoofdbestuur van de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming heeft besloten actie te gaan voeren tegen de Morele Herbewapening, omdat, schrijft het in Nieuws uit N.V.S.H. en Stichting:

„de M.H. op dit moment met de hen ten dienste staande middelen onze gevaarlijkste tegenpool is, gezien hun extremistische bemoeienissen met allerlei seksuele zaken. De wijze waarop zij werken kan invloed hebben op de mensen, en wel precies die invloed, die tegengesteld is aan de invloed die wij hopen te bereiken. Daarom zal de N.V.S.H. een strijd bare positie in moeten nemen”.

Aan een wezenlijke invloed van de M.H. geloven wij niet, want men moet toch wel oledom zijn om ook maar enige waarde te hechten aan de kinderlijke propaganda waarmee zij de laatste tijd te werk gaat. Niettemin is het mogelijk, dat advertentieteksten vol verdachtmakingen en vertekeningen, die veelal inderdaad blijken van een ziekelijke opvatting over seksuele zaken en een absolute onverdraagzaamheid tegenover ieder die het daarmee niet eens is, naast een humoristisch ook een destructief effect hebben. De volkomen verouderde denkbeelden van dat kleine groepje herbewapenaars juist op seksueel gebied leven helaas ook nog in de domste lagen van onze bevolking, en daarom is het nuttig, dat een zo sterke vereniging als de N.V.S.H. daartegen in het geweer komt. Het werd hoog tijd, dat er ook metterdaad eens iets werd gedaan tegen wat een groepje enkelingen alleen dank zij de financiële steun van een of meer miljonairs zoal kapot kan maken.

Ja, het staat er, schrijft ons een lezer uit Rotterdam, die zich gestoten heeft aan een artikel dat onder de titel Torenklanken voorkwam in het maandblad Volksonderwijs, althans aan een passage waarin de heer J. S. Krol schrijft: „Men kan de naaste pas op de juiste manier liefhebben, als men God lief heeft”. Onze lezer heeft een hele tijd met die zin rondgelopen voor hij ons schreef. Hij vroeg zich af of men het daarmee nu als voorstander van de openbare school eens zou moeten zijn. Nu is het ons niet bekend in welk verband die zin stond, maar als voorstander van de openbare school kan onze Rotterdamse lezer gerust zijn: nee, die school is juist bij uitstek de school der verdraagzaamheid, daar leert men elkaanders standpunten waarderen. Daar kweekt men beslist niet de mentaliteit waaruit een zinsnede als deze kan voortkomen, want het is net alsof de

schrijver daarmee tot ons zegt: „Nee, die liefde van jullie tot je medemensen is maar surrogaat, maar wij, wij hebben de echte liefde tot de medemens”. Misschien heeft hij het zo niet bedoeld; het zou in ieder geval een mening zijn die Volksonderwijs onwaardig is.

We zijn de laatste maanden nogal eens opgeschrikt door berichten over wapengeweld, soms zelfs met dodelijke afloop, door mensen die op de een of andere wijze in overheidsdienst staan of die overheid zelfs vertegenwoordigen. Een jonge rekrut werd door een al even jonge schildwacht neergeschoten bij een poging uit een kazerne weg te lopen, een jonge jongen die een bromfiets gestolen had, werd bij een ontvluchttingspoging in zijn bil geschoten, bij demonstraties tegen Portugese deelneming aan de NA VO-taptoe werd door de politie bijzonder hardhandig opgetreden tegen demonstranten die zich niet verveerden, ook de Rotterdamse politie kwam door gewelddadig optreden zonder onmiddellijke noodzaak een keer in het nieuws... Voor ons is dat wel een beetje te veel om in enkele weken tijds te verwerken. Wij kunnen ons voorstellen, dat iemand die met gezag of verantwoordelijkheid is belast welke hij gewapenderhand moet verdedigen, een fout kan maken. Maar als er in korte tijd zoveel fouten gemaakt worden, rijst de vraag of er niet iets mis is met het systeem. Is het beslist noodzakelijk, dat een kazerne door een gewapend soldaat wordt bewaakt? Valt er in de eerste de beste kazerne zoveel bijzonders te halen? En zo ja, moet die bewaking dan niet in handen gesteld worden van zeer geoefende mensen met een zeer grote dosis verantwoordelijkheidsgevoel, mensen die beseffen dat schieten altijd betekent een mensenleven in de waagschaal stellen? En is het al evenzeer beslist noodzakelijk, dat de eerste de beste straatagent bewapend is, en dat hij die wapens zelfs behoudt als hij geen dienst heeft (Vorig jaar werd een autodief beschoten door een agent die op dat moment niet eens dienst had)? Zouden er aanmerkelijk meer misdrijven plaatsvinden, als dat niet het geval was? Gebeuren er – want we hebben daar een concreet voorbeeld van – meer misdrijven in Engeland, waar de politie geen vuurwapens draagt? De beantwoording van dit soort vragen is misschien minder eenvoudig dan de leek denkt, maar als leek vragen wij ons toch wel af of er in Nederland langzamerhand niet al te lichtvaardig wordt omgesprongen met een mensenleven. En zoal niet met het leven

van een mens, dan toch – en wij denken in het bijzonder aan de onverkwikkelijke tonelen in het Amsterdamse stadion van deze zomer – met de waardigheid van de mens. Het schijnt, dat vooral de hoofdstedelijke politie bezig is in dat opzicht een wel zeer slechte reputatie op te bouwen (Vrij Nederland meende zelfs, dat Schalkhaarmethodes waren teruggekeerd, maar de primitieve uitingen van oud-commissaris Voordewind liegen er ook niet om), maar zij is blijkbaar niet de enige. Enige bezinning op de weg die men hiermee inslaat, lijkt wel gewenst.

In Vlaardingen heeft een vakantiecomité zich deze zomer beijverd het de jeugd, die nu eens niet de vakantie in met wat meer natuurschoon gezegende vaderlandse of verre streken kon doorbrengen, zoveel mogelijk naar de zin te maken. Daarvoor alle lof, maar slechts één enkele kantenkenning. In een lampionoptocht op het hoogtepunt van het feest liepen enkele duizenden kinderen mee met op hun lampionnetje de naam van een bekend sigarette-merk. Al moest het comité natuurlijk op de een of andere wijze aan geld komen, dat vonden wij onsympathiek. Wij vinden het toch al geen prettig gezicht als kinderen voor een reclamekarretje gespannen worden, maar als verstandige mensen al hun best doen de jeugd af te houden van die levensgevaarlijke rookgewoonten van ons, dan is juist deze reclame nog minder op zijn plaats.

De Nieuwe Vlaardingse Courant, die ons hierover wist in te lichten, vermeldt ook hoe daar aan de Waterweg de cultuur bewaakt wordt. „De idee dat in Vlaardingen op cultureel gebied werkelijk alles tot mislukken gedoemd is” werd op een vergadering van het Vlaardings Kunst-

centrum bestreden. Nee, alles niet, begrepen we, want „toneelstukken en concerten, ook in de ogen van het gemeentebestuur „Grote Kunst”, komen zonder meer voor subsidiëring in aanmerking”. Dat is evenwel niet het geval met ballet – waarom niet wordt ons niet toevertrouwd – en evenmin met voorstellingen van kleinkunst, zoals Wim Sonneveld of Wim Kan. En waarom niet? De wethouder van culturele zaken is van oordeel dat „zure grapjes op autoriteiten niet behoren te worden gesubsidieerd”. Tja...

Buitenkerkelijken wordt wel eens verweten, dat zij zouden menen dat godsdienst maar een ouderwetse zaak is en dat alleen mensen daarin zouden geloven, die nog niet voldoende hebben nagedacht. Ten onrechte natuurlijk in de meeste gevallen, maar zo'n gedachte schiet je dan toch wel weer te binnen als je in Katholieke Gezondheidszorg van een paar jaar geleden, dat wij dezer dagen toevallig in handen kregen, in een artikel van W. L. J. M. Laane leest:

„Een grote rol wordt (...) gespeeld door allerlei onrealistische weerstanden tegen epilepsie. De ziekte is van oudsher met bovennatuurlijke verschijnselen, demonen, bezetenheid en dergelijke in verband gebracht. Nog steeds spelen onwetendheid, onzekerheid en angst een grote rol bij het bepalen van de houding ten opzichte van epilepsie. Nog kort geleden bleek aan een bekend Nederlands epileptoloog, die een voordracht hield voor een groep theologen, dat de meerderheid van deze academici nog vasthield aan de mening, dat epileptici door de duivel bezeten waren”.

Zulke meningen schijnen in de de tweede helft van de twintigste eeuw nog voor te kunnen komen. Althans in zulke kringen...

In de herfst

Hoe goed was de tijd van lentevreugd –
De zachte frisheid van groenende kruiden,
De geurende loten van jonge blaren
Aan de trillende twijgen van ontwakende eikebossen,
De weelderige en warme glans van de dag,
En het tedere samenvloeien der heldere kleuren!
Maar het hart is dicht bij u, herfsttinten,
Wanneer het moede bos op de aarde van gemaaide akkers
Ruisend laat dwarrelen de vergeelde blaren;
En de late zon vanaf de eenzame hoogte,
Neerblijkt, van zachte weemoed vervuld...
Zó licht vredige herinnering stil

Over voorbij geluk en voorbij dromen.

N. P. Ogarkow (1813–1879)
(uit het Russisch vertaald door P. Krug)

(Deze in West-Europa weinig bekende Russische dichter behoorde onder het tsarisme tot de progressieve „westerlingen”. Hij was bevriend met de revolutionair Herzen en moest evenals deze de wijk nemen naar het buitenland, waar hij met veel leed en tegenslag te kampen had)

Humanisme en sexualiteit (7)

Het seksuele leven omvat meer dan het huwelijk. De vraag is al onder het oog gezien wat sexualiteit buiten het huwelijk betekent. Dit onderwerp valt nog weer in twee delen uiteen: onderscheiden moet namelijk worden het seksuele leven bij jonge mensen (als regel dus vóór het huwelijk) en het seksuele leven bij volwassenen en ouderen (en dan náást het huwelijk). Dat laatste onderdeel is hier allereerst besproken. Daarnaast moet ook aandacht besteed worden aan het seksuele leven van mensen met een buitengewone ontwikkeling van hun seksuele leven, met name van hen die zich uitsluitend aangetrokken gevoelen tot leden van hetzelfde geslacht: de homofielen (of homoseksuelen).

Homofilie of homosexualiteit roept bij buitenstaanders diepgewortelde weerstanden op, die niet voldoende verklaard kunnen worden uit overwegingen van wat „behoort” of niet. Ook mensen die een ruim oordeel hebben over allerlei vormen van seksueel gedrag, reageren vaak opmerkelijk emotioneel als er sprake is van homofilie. Gedeeltelijk misschien, omdat de homofilie vooral in de openbaarheid treedt als er strafbare handelingen zijn begaan; met minderjarigen bijvoorbeeld, hetgeen uiteraard in dezelfde mate afkeurenswaardig is in homoseksuele als in heteroseksuele verhoudingen. Maar waarschijnlijk zit de grond van de afkerigheid dieper. Misschien heeft elk mens een zekere neiging tot homofilie die door opvoeding en milieu radicaal onderdrukt is. Dan zou de opwinding over iedere uiting van homofilie nader verklaard moeten worden door een soort jaloezie onvrede met het eigen gedragspatroon en vooral door angst voor de homofiele krachten in ieders eigen natuur. Wat daarvan zij, het is nodig dat men zich van dergelijke reacties bevrijdt om de homofiele medemens menselijk te kunnen benaderen. En dat is een voorwaarde voor zijn opnemings in de mensengemeenschap. Dan zal ook de neiging om zich met zijn homofilie te isoleren in allerlei dubieuze milieus afnemen en de situatie geschapen zijn om de homofilie in zijn eigen gedaante te benaderen.

Homofilie berust voor een gedeelte op aangeboren afwijkingen in de konstitutie. Sommige homofielen zijn werkelijk tweeslachtig; d.w.z. van een andere geslachtelijke aanleg, dan hun uiterlijke geslachtskenmerken zouden doen vermoeden. Of deze homofielen een groot percentage van de hele groep uitmaken moet men echter betwijfelen. Men spreekt soms van 5%. Misschien is het aantal nog wel minder. De overigen zijn dus homofielen tengevolge van hun psychische ontwikkeling, al zullen aanlegfactoren ook bij hen wel een rol spelen. Niettemin is deze psychische vorm van homofilie evenzeer een gegeven als de biologische, als het karakter zich eenmaal gevormd heeft en praktisch niet meer fundamenteel te veranderen is: de homofielen en de anderen zullen er mee moeten leren leven. Maar dat betekent niet, dat daarom iedere beoordeling, iedere richtlijn geheel onmogelijk is; sterker: het is onmogelijk van enige beoordeling af te zien, als men verantwoordelijkheid draagt voor seksuele opvoeding of seksuele vorming van jonge mensen. Bij wijze van vergelijking: er is geen enkele reden om iemand met een onuitroeibare hoogtevrees als mens niet ten volle te respecteren; maar dat neemt niet weg dat symptomen van hoogtevrees in opvoeding en vorming aanleiding moeten zijn de oorzaken ervan te corrigeren. Want hoogtevrees bevordert het volledige mens-zijn niet.

Standpunt omtrent homofilie

Ook homofilie is geen veelbelovende ontplooiing van het mens-zijn. De mogelijkheden tot een homofiele ontwikkeling zijn waarschijnlijk in ieder (jong) mens aanwezig. De idealisering van docenten of jeugdleiders van hetzelfde geslacht door pubers kan er (mede) een uiting

van zijn. Ook pubertaire vriendschappen kunnen een dergelijk karakter dragen. Er is geen enkele reden om zulke ontwikkelingen in paniek tegemoet te treden. Ze kunnen bijdragen tot de volwassenwording en bieden onder omstandigheden een unieke ervaring van medemenselijkheid. Maar ze hebben een beperkende, afsluitende invloed op de ontwikkeling, als ze gepaard gaan met (seksuele) minderwaardigheidsgevoelens en angst voor het andere geslacht. Dan kan de homofiele neiging zich vastzetten als een onveranderlijke karakterstructuur en de weg blokkeren naar de biologisch normale gezinsvorming met zijn sociale en economische bindingen en de zorg voor en voldoening over een nageslacht. Dat is geen reden om de homofiel niet ten volle als medemens tegemoet te treden, maar wel om de ontwikkeling naar homofilie niet te bevorderen. Dat is een zaak die met de algehele opvoeding en vorming van de jonge mens te maken heeft; met zijn zelfvertrouwen en zelfbewustzijn, en met zijn mogelijkheden tot zinvolle partnerkeuze.

Ook op latere leeftijd kan de neiging tot homofilie zich openbaren; meestal tengevolge van een blokkering van de heteroseksuele mogelijkheden en veelal gepaard gaande met algemene teleurstelling en onzekerheid. Zulke tijdelijke neigingen verdwijnen ook weer, evenals de pubertaire homofilie, als de omstandigheden gunstiger worden. Daarin onderscheiden ze zich van de homofilie die berust op aangeboren of definitief verworven homosexualiteit. Maar in geen van beide gevallen is morele verontwaardiging gewettigd. Terecht stelt de Nederlandse wet homofilie ook niet strafbaar, als er geen andere strafbare omstandigheden aan te pas komen (zoals bijvoorbeeld misbruik van kinderen). Wie daar vreemd tegenaan kijkt, moge bedenken, dat de beoordeling van homofiele betrekkingen sterk afhankelijk is van cultuurpatroon en mode. Bij de Grieken behoorde de homofilie tot het normale cultuurpatroon. Homofiele verhoudingen werden soms hoog gewaardeerd. Mogelijk hing dat ook samen met een onderwaardering van de vrouw als levensgezellin, die ook nu nog vaak met homofilie gepaard gaat. Maar zoveel is zeker, dat de homofiele relaties bij de Grieken (en elders) dikwijls tot een rijke artistieke, intellectuele en praktische ontplooiing hebben bijgedragen en zeker het kenmerk van echte medemenselijkheid en liefde niet ontbeerden.

Liefde en homosexualiteit

In het Nederland van vandaag is een duidelijke emancipatie van de groep der homofielen waar te nemen. Zij hebben zich georganiseerd en streven er naar de homofilie te onttrekken aan de sfeer van verborgenheid en het dubieuze milieu, waarin zij zich noodgedwongen dikwijls afspeelde. De anderen dienen hen daarbij met openheid en respect tegemoet te treden. Maar naarmate de homofiele verhouding meer en meer erkenning verkrijgt, dient ook uitgesproken te worden, dat daaraan ook eisen gesteld moeten worden, die wezenlijk niet anders zijn dan die aan heterofiele relaties gesteld worden. Ook hier gaat het dan niet om geboden en

verboden, maar om richtlijnen; normen als men wil, maar dan norm juist in de betekenis van richtlijn. Ook hier dient de beleving van de sexualiteit te staan in het teken van de medemenselijkheid; en medemenselijkheid betekent ook hier eerbiediging van de ander in zijn anders-zijn, het besef van verbondenheid met de ander en de wil hem niet slechts te gebruiken en aan zijn lot over te laten. Ook in deze seksuele relatie vindt een eenwording plaats die twee levens verstrengelt; ook deze eenwording vormt een uitdaging aan de betrokkenen om waar te maken wat zich nu eenmaal voltrokken heeft. Het antwoord ook op deze uitdaging is liefde, vriendschap van een volstrekt karakter, als een voortdurende verantwoordelijkheid.

Homofiele verhoudingen neigen nog meer tot vluchtigheid dan heterofiele. Daardoor dragen ze ook eerder een de persoonlijkheid ontwrichtend karakter, dat op zijn minst één der partners ontredderd achterlaat. Maar naar hun aard zijn ook deze verhoudingen gericht op een in beginsel duurzame liefdes- of vriendschapsgemeenschap, die men huwelijk, samenspel, zou kunnen noemen. Als vormgeving van menselijke sexualiteit kan ook deze verhouding een volkomen samenspel zijn, dat door de beslissing van twee mensen tot stand komt. Maar zij ontbeert uiteraard de wettelijke sanctie en de sociaal-culturele binding, ook van het kinderloze gewone huwelijk. Daarom stelt ze nog hogere eisen aan de integriteit en standvastigheid der betrokkenen. Maar deze eisen zijn niet onvervulbaar. Onderzoek en enquête hebben geleerd dat zulke vriendschapsgemeenschappen voorkomen en in stand kunnen blijven tot wederzijdse verrijking. Maar ook in deze verhoudingen kunnen overspannen verwachtingen slechts tot teleurstelling en ontmoediging leiden. Ook dit is een avontuur, waarin men gezamenlijk iets tot stand tracht te brengen, dat het leven de moeite waard maakt.

Het feit dat aan het homofiele samenspel, anders dan bij het gewone huwelijk, het maatschappelijk karakter vrijwel ontbreekt, maakt het niet alleen kwetsbaarder, maar ook zeldzamer. Tijdelijke, dikwijls ook vluchtige en menigvuldige relaties komen hier veelvuldiger voor. Het heeft weinig zin daarover de staf te breken, al moet aangenomen worden dat ze als regel slechts weinig bijdragen tot de vorming van een gave persoonlijkheid. De gevolgen zullen, integendeel, dikwijls ontwrichtend zijn. Maar in ieder geval dragen dergelijke ontmoetingen weinig bij tot het gevoel van betrokkenheid en geworteldheid, dat ieder mens nodig heeft om in de wisselvalligheid van het leven staande te blijven. En deze hele levenspraktijk brengt het risico mee, dat vooral de oudere mens, onvoldaan en vereenzaamd achter blijft. Heeft eenmaal de homofiele aanleg zich verwerkelijkt, dan is daar misschien weinig meer aan te doen, tenzij een in beginsel duurzame levensgemeenschap tot stand komt. Maar daarom klemmt te meer de noodzaak dat de homofiele mens van het begin af aan tracht met zichzelf in het reine te komen en zijn gaven en mogelijkheden ook op andere terreinen zo vruchtbaar mogelijk tot ontwikkeling te brengen. Dat kan hem behoeven voor het besef van vruchteloosheid, dat zijn persoonlijkheid anders zo licht zou ondermijnen. In dit opzicht verkeert de homofiel in een soortgelijke positie als de heterofiel, die door aanleg of omstandigheden geen bevredigende seksuele ontplooiing tot stand heeft kunnen brengen. J. v. P.

Vlaamse Hum. uitzendingen

Onze Belgische geestverwanten zenden iedere woensdagavond over Brussel-Vlaams (324 m) uit om 18.30 uur in de rubriek „Lekenmoraal en filosofie”. Deze uitzendingen worden gepubliceerd in hun orgaan „Het vrije woord”, administratie Groenendaallaan 270, Antwerpen.

De Duitse vrije jeugdbeweging tot 1918

Alexander Rüstow, *Ortsbestimmung der Gegenwart*, dl. III, 1957, bl. 236 vlgg.
Walter Laqueur, *Young Germany, a history of the German Youth Movement*, 1962.
Arno Klönne, *Gegen den Strom, Bericht über den Jugendwiderstand im Dritten Reich* 1957.

11 – 12 oktober zal het vijftig jaar geleden zijn, dat een deel van de Duitse jeugd op de Hohe Meissner samengekomen is om te trachten de vrije, d.i. de zelfstandige jeugdbeweging, die sinds het einde van de vorige eeuw op allerlei plaatsen in Duitsland spontaan was opgesprongen, min of meer te coördineren. Dit jeugdfeest was tevens bedoeld als een protest tegen het hoerapatriottisme bij de inwijding van het kolossale en bombastische Völkerschlagdenkmal. De Duitse historicus Fritz Wuessing heeft geschreven, dat het symbolisch was op welke verschillende wijzen het officiële Duitsland en de „nieuwe” jeugd dit grote nationale herdenkingsfeest (1813–1913) wilden vieren. Bij het Völkerschlagdenkmal kwam „alles was mit Titeln und Orden aufwarten konnte” bijeen. En de keizer liet Gerhart Hauptmanns „Festspiel” van het programma afvoeren, omdat het niet chauvinistisch was. Op de Hohe Meissner kwamen in de vrije natuur, zonder coulissen en vaandels, jonge Duitsers bijeen en beloofden plechtig, overeenkomstig de woorden van de oudere, hoog gewaardeerde paedagoog Gustav Wyneken:

„Die freideutsche Jugend will ihr Leben
nach eigener Bestimmung,
vor eigener Verantwortung,
in innerer Wahrhaftigkeit gestalten.
Für diese innere Freiheit tritt sie unter allen
Umstände geschlossen ein”.

Aan welke beginselverklaring was toegevoegd: „Alle Veranstaltungen der freideutschen Jugend sind alkohol- und nikotinfrei.”

Wie was deze jeugd en waardoor onderscheidde zij zich van de leden der vele jeugdorganisaties, die sedert de tachtiger jaren in vele landen van Europa (1886 de „jonge socialistische garde” in België, in 1907 Baden Powel’s padvinderij in Engeland „to be a feeder for the army”, om er een paar te noemen) en in Duitsland zelf, kerkelijke en socialistische, waren ontstaan? Deze jongeren noemden zich vrij en zelfstandig; en hun beweging was een reactie tegen de autoriteit, waaraan de jeugd van die dagen en speciaal in Duitsland onderworpen was. Goethe heeft al geschreven, dat de kinderen in zijn tijd „als Unterthanen” behandeld werden, „die wir als unsere Gleichen” en „unsere Muster ansehen sollten”. En als onderdanen werden zeker ook de jongeren uit de puberteitsjaren toen en daarna behandeld.

De Duitse jeugdbeweging was een opstand van de zonen, uit de gegoede stand, tegen de vaders en tegen het samenspel van autoritaire regels, dat hen totnut toe in zijn ban had gehouden. De uitwendige symbolen van deze opstand waren het blote hoofd, de Schillerkraag, de blote knieën en de sandalen of bergschoenen. De praktijk van deze jeugdbeweging bestond in het in kleine groepen naar buiten trekken, het gezamenlijk beleven van de natuur en van de kameraadschap: wat men tegenwoordig communicatie noemt en wat in die dagen vaak werd aangeduid met de woorden „du und du”, en in zichzelf van „jene überströmende Lebenskraft, die ihre Ziele noch nicht kennt, sondern

sich unbewusst einem grossen Gefühl der Welt- und Naturverbundenheit hingibt”.¹⁾

De meerderheid der Wandervögel heeft vervolgens zichzelf niet op filosofisch-literaire schrijvers gebaseerd, al hebben zeer vele van dergelijke auteurs aan hun beweging deelgenomen. Maar de invloed van Rousseau (via Goethe, Kant enz.) blijkt vaak duidelijk aanwezig. Het natuurlijke werd als het goede geponeerd, het wezenlijk waardevolle, en tegen de onnatuurlijkheid en lelijkheid, en tegen de verkalkte tradities van de leidende lagen van hun tijdperk werd stevig van leer getrokken.

Wereldoorlog I

Hoe zeer de meesten van hen zelf nog in belangrijke opzichten door deze tradities beheerst werden, zou eerst later blijken: In 1914, toen zeer velen van hen „zingende de dood ingingen”, zoals dat heet, maar dat in dit geval zeker geen frase geweest is.²⁾ Heeft niet een edel mens als de sociaal-demokratische landdags- en rijksdagsafgevaardigde dr. Ludwig Frank, die in 1906 reeds een sociaal-demokratische jeugdorganisatie heeft opgericht, waarin het antimilitarisme „geradezu als ethische Pflicht” gold, in 1914 eveneens onmiddellijk als oorlogsvrijwilliger dienst genomen, om spoedig daarna reeds te sneuvelen? Indien de traditie deze bekwame en integere man overweldigde, zoals zij het in Engeland de later door de oorlog tot pacifist geworden vrijwilliger, de dichter Wilfred Owen, die ook in de eerste wereldoorlog gesneuveld is, heeft gedaan, mag men dan over deze Wandervögel een absolutistisch vonnis vellen? Die slachtoffers werden van een nationalistische traditie en andere tradities, die zij slechts zeer ten dele hadden doorzien en bestreden. De overgrote meerderheid van hen had zich trouwens van de politiek als een sale besogne afgewend. Hun aandacht was allereerst op hun „eigene Bestimmung” en „Verantwortung”, „in innerer Wahrhaftigkeit” en op hun „innere Freiheit” gericht geweest. Waarbij wij natuurlijk over de besten van hen spreken, die wij serieus moeten nemen, omdat zij geen lafaards zijn geweest. – Reeds op de Hohe Meissner was een groep antisemieten aanwezig. Als één der voorboden van het in de verte naderende satanisme.

Veel Wandervögel, waarschijnlijk de grote meerderheid, zijn trouwens van oordeel geweest, dat de jeugdbeweging Selbstzweck was, doel in zichzelf, waarin men leefde en zich op sloot en genoot van zijn individuele belevingen

en ontmoetingen en van de jeugd-„Gemeinschaft” (Tönnies). Sommigen trachtten zelfs deze periode van hun leven te continueren en werden de eeuwige pubers, die elke jeugdbeweging met zich mee te slepen heeft, die de afwezigheid van menselijke warmte en oprechtheid in het koude leven der volwassenen niet aan kunnen of durven. Van deze twee groepen was voor de taak in de grote samenleving natuurlijk niet veel te verwachten.

Roep om een leider

Waarschijnlijk is voor een deel het roepen om een leider aan deze zwakkere broeders toe te schrijven, die graag hun verantwoordelijkheid en taak van hun schouders op die van een Führer wilden overdragen. Maar niet alleen de zwakkeren wilden dit. In Else Frobenius’ boek, van 1927, lezen we van het „urdeutsches Phänomen”, dat een verschijningsvorm is van de „faustische Seele”. Deze „will den Raum überwinden, sich die Welt eigen machen.(!) Er verehrt den grossen Tatmenschen, den Führer, und empfindet gleichwohl stets seine Pflicht dem Ganzen gegenüber”. En deze schrijfster was geen nazi.

Terwijl de vrije jeugdbeweging aanvankelijk een teken aan de wand voor het wilhelminische tijdperk leek te zijn en dan van internationale betekenis in de sociale zin had kunnen worden, overwon juist de traditie, met als grote leermeesters, om de belangrijkste te noemen: Luther, Bismarck en Nietzsche. Niemand minder dan Karl Barth heeft geschreven, dat het Duitse volk „nog nooit de gelegenheid heeft gehad in de staat iets anders te zien dan een machinerie om te bevelen, dat het daartoe vooral ook door de Reformatie van Luther in geestelijk opzicht als het ware is opgevoed”. En uit de stijl van Bismarcks politiek – heeft al weer Barth gezegd – is het nationaal-socialisme bijna lijnrecht voortgekomen.

Nietzsche’s invloed

Ik wil over deze twee leiders kort zijn, omdat de derde, Nietzsche, op de jeugdbewegingsmensen een bijzonder grote invloed heeft uitgeoefend: „er ist der Prophet des unentdeckten Landes, das die Jugendbewegung aufbauen will” (E. Frobenius). „O selige ferne Zeit – heeft Nietzsche in zijn Zarathustra, van welk boek honderdduizenden exemplaren verkocht zijn, geschreven – wo ein Volk sich sagte: „ich will über Völker – Herr sein!” Denn, meine Brüder: das Beste soll herrschen, das Beste will auch herrschen! Und wo die Lehre anders lautet, da – fehlt es am Besten.” Daar moet gesproken worden van „eine Predigt zur Knechtschaft”... „O meine Brüder, bin ich denn grausam? Aber ich sage: Was fällt, das soll man auch noch stossen!... Kennt Ihr die Wollust, die Steine in steile Tiefen rollt? – Diese Menschen von heute: sieht sie doch, wie sie in meine Tiefen rollen!” Vele malen is verteld, dat vele Duitse soldaten de Zarathustra in hun ransel meedroegen. Zij konden daaruit ook leren: „So will ich Mann und Weib: kriegstüchtig den Einen, gebärtüchtig das Andre”. Ieder weet, dat deze zelfde Nietzsche ook andere en betere ontdekkingen heeft gedaan, die van betekenis zijn voor onze cultuur en voor velen onzer. Een typisch Duitse figuur met geheel tegenovergestelde tendenzen, zoals Duitsland er een aantal

Lezingen voor de radio

Zo. 13 okt. VARA 9.45 uur: J. P. Mazure: „Onkerkelijkheid en humanisme”.

Zo. 20 oktober VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „Humanisme voor iedereen”.

Zo. 27 oktober VARA 9.45 uur: J. in ’t Veld: „De ontwikkeling van het maatschappelijk werk”.

Aan het eind van de vorige eeuw ontstonden op verscheidene plaatsen in Duitsland, los van elkaar, vrije jeugdgroepen, die zich soms om belangrijke figuren hebben geschaard. Eén daarvan was de beroemde tekenares Käthe Kollwitz, geboren in 1867, van de honger gestorven de 22ste april 1945 in de buurt van Dresden.

Käthe
Kollwitz

heeft voortgebracht en van wie meerdere een noodlottige invloed op de jeugdbeweging hebben gehad (b.v. Klages).

Liefde voor de dood

Tot slot van dit toch al te lange artikel, waarin ik vele belangrijke gezichtspunten en historische beschouwingen terzijde heb moeten laten, wil ik de vraag nog stellen, hoe het gekomen is, dat zoveel van deze jonge mensen met een werkelijk enthousiasme de eerste wereldoorlog zijn ingegaan. Verschillende drijfveren heb ik reeds besproken, waarvan de nationalistische en militaristische tradities de belangrijkste zijn. Maar er is er nog één, die ook door Karl Barth in zijn „De Duitsers en wij” (geschreven begin 1945, Holl. uitgave 1946) wordt genoemd en die m.i. als zeer wezenlijk moet worden beschouwd. Hij citeert Clément, die vlak vóór zijn overlijden over een liefde voor de dood heeft gesproken, die bij een aantal Duitsers zou bestaan. „Deze mensen hebben een Godheid, die ze bevindt maar toch met een glimlach van extase aanschouwen, alsof ze door een roes gegrepen waren en deze Godheid is de dood”.

Een illustratie van deze woorden geeft Laqueur, wanneer hij een beroemd verhaal uit de eerste wereldoorlog vertelt. Een vriend van een gesneuvelde jongeman bezoekt diens moeder, die hem vraagt: „Nam Ernst deel aan een aanval voor zijn dood?” Hij knikte. „Ja, bij Warti”. Toen sloot zij haar ogen en leunde achterover in haar stoel. „Dat was zijn grootste verlangen”, zeide zij langzaam, alsof het haar een smartelijke vreugde was, dat gebeurd was wat zij zo lang had gevreesd. Een moeder behoorde te weten wat het diepste verlangen van haar kind was. En zij moest dit ook willen. Eén der grootste psychologen van deze eeuw heeft van een Todestrieb gesproken, die door niet veel Nederlanders wordt erkend, maar in zijn middeuropese milieu minder vreemd zal zijn geweest. Een goede kenner van Duitsland, het Engelse lagerhuislid Crossman, heeft deze „Wagnerian nostalgia for a hero's death” een groter gevaar voor de wereld genoemd dan de huidige klacht over de onverschilligheid, het egoïsme en – wat men met een verkeerd woord noemt – het „materialisme” van de huidige Westduitse jeugd. Beter naar zijn mening deze houding van onverschilligheid dan de gevaarlijke romantiek, waarvan de oorspronkelijke Duitse jeugdbeweging vele voorbeelden heeft gegeven. Waarin woorden als „Treu leben, Tod-trotzend kämpfen, Lachend sterben!” niet zeldzaam waren. Eén jaar na het jeugdfest op de Hohe Meissner publiceerde één der belangrijkste sprekers van die bijeenkomst een gedicht, waarin hij zich richtte tot de aan het front staande jongeren, die op de Hohe Meissner aanwezig waren geweest en zeide tot hen: „Fragt nicht, es tut Soldatentod nicht weh”.

Sociale inzichten verward

Het lijkt mij toe, dat Laqueur terecht gekonstateerd heeft, dat de jongens en meisjes van de vrije jeugdbeweging in Duitsland belangrijke kwaliteiten bezaten van oprechtheid, fatsoen, openhartigheid en idealisme, maar dat hun sociale inzichten verward en reactionair geweest zijn. Als de romantici vereerden zij de middeleeuwen boven de moderne wereld en het boerenleven boven een geïndustrialiseerde maatschappij. Bovendien was de middenklasse, waartoe zij behoorden, tegenstander van de Republiek van Weimar en de parlementaire democratie, die zij beschouwden als „the rule of vested interests, cliques and the party caucus”.

Toen de nazi's nog maar een klein partijtje in de Rijksdag waren, vormden zij reeds een meerderheid, soms zelfs een absolute, in de Universiteiten. De Republiek van Weimar werd maar door zeer weinigen als hun staat beschouwd. Men was maar al te gaarne bereid alle verantwoordelijkheid aan de almacht van een Führer toe te vertrouwen.

Tegen de moeilijkheden van dit tijdperk waren de jongeren van de Wandervogel en de Bünde niet opgewassen: Hun poging, zegt Laqueur m.i. terecht, was daarom gedoemd om op zijn best te worden „a splendid failure”, een prachtige mislukking. Waarbij wij niet vergeten mogen, dat dit woord prachtige vooral op de beginperiode van de vrije jeugdbeweging moet slaan. De bijeenkomst op de Hohe Meissner in 1913, die wij in dit artikel herdenken, moet als het hoogtepunt ervan worden beschouwd, waarna de neergang is ingetreden (1914, Wereldoorlog I, enzovoort). De sociaal-demokraat prof.

Kan psychologie tot waarheid voeren?

Op 28 en 29 september hielden prof. dr. A. D. de Groot en dr. C. J. Schuurman in de Intern. School voor Wijsbegeerte te Amersfoort ieder een lezing en voerden daarna een dialoog over het onderwerp: „Subjectieve en objectieve waarheid in de psychologie. Over de betekenis van introspectie (waarnemen van eigen innerlijk) en psychologische interpretatie”. Uit de toelichting in „Amersfoortse Stemmen” neem ik over:

De vraag naar het waarheidsgehalte van uitspraken en conclusies op psychologisch gebied is van fundamentele betekenis, ook buiten de psychologie als wetenschap en als toegepast vak. Ieder mens pleegt dagelijks – op een niet-technische manier – introspectie over zijn eigen gevoelens en motieven; ieder mens interpreteert dagelijks de gevoelens en motieven van anderen. De vraag is in hoeverre en op welke wijze die introspectie naar een psychische werkelijkheid verwijzen.

De psychologie heeft een dubbele oorsprong; enerzijds in objectieve gedrags-observatie, anderzijds in subjectieve introspectie, d.i. in waarneming van het eigen beleven. Zij heeft ook nog steeds een dubbel aangezicht – gedragswetenschap en geesteswetenschap, zo men wil – zij het, dat deze twee tegenwoordig wel verenigbaar worden geacht.

De eerste spreker, prof. De Groot, vertegenwoordigde de wetenschappelijke psychologie, die zich distancieert van de psycho-analyse, waarover dr. Schuurman een lezing hield. De wetenschappelijke of „harde” psychologie, zoals prof. De Groot deze noemde, stelt in haar onderzoeken strenge eisen en tracht door een objectief onderzoek wetten te vinden, die algemeen geldig zijn en in iedere situatie, waar een objectief oordeel gevraagd wordt, toe te passen. Hierbij kunnen we dus denken aan het onderzoek van menselijke gedragingen in bepaalde situaties, waarbij grote aantallen groepen getest worden, zodat een *statistische* waarheid kan worden vastgelegd. Aan de hand hiervan kan men mensen instrueren hoe zij in bepaalde situaties moeten handelen om een doel te bereiken. Hierbij werd duidelijk gesteld dat een gevonden wet niet eeuwig geldig behoeft te zijn, hoe scherp de wetenschappelijke controle op de gevonden resultaten ook is. Omdat de dieptepsychologie niet op voldoende objectieve wijze werkt en tot dusverre ook geen algemeen geldende wetten te boek heeft gesteld, doch slechts met hypotesen werkt, kan prof. De Groot deze niet rangschikken onder wetenschappelijke psychologie. Omdat dit niet in het onderwerp bedoeld werd, gaf prof. De Groot op verzoek een enkel voorbeeld ter illustratie, zoals resultaten bereikt bij groepswork.

In de met talrijke voorbeelden geïllustreerde lezing van dr. Schuurman kwam allereerst naar voren dat de dieptepsychologie resultaten bereikt, dat haar toepassing effect sorteert bij de cliënt. Aan de eis te voldoen, dat dit dan geverifieerd moest worden, bestond blijkbaar bij dr. Schuurman geen behoefte. Uit het betoog van de tweede spreker bleek duidelijk

Carlo Schmid, die er in die dagen actief aan medewerkte, heeft later verklaard: „Der Wandervogel – eine der wenigen echten Revolutionen. Heute ist so etwas nicht mehr vorstellbar”. J. B. Meijer

¹⁾ Else Frobenius. Mit uns zieht die neue Zeit, eine Geschichte der deutschen Jugendbewegung, 1927.

²⁾ Die Freiwilligerregimente, die bei Langemark singend in den Tod zogen, waren jugendbewegt. –Rüstow, III blz. 620.

dat de dieptepsychologie dieper doordringt naar de werkelijkheid, weliswaar een ongrijpbare werkelijkheid, die echter voor de mens van het grootste belang is wil hij inzicht krijgen in zichzelf. Deze ongrijpbare werkelijkheid is niet wetenschappelijk bewijsbaar, omdat zij niet objectief kan zijn zoals prof. De Groot opmerkte. Het is nooit bewijsbaar dat een patiënt van een dieptepsycholoog door zijn gesprekken met hem tot inzicht gekomen is, daartoe was hij zonder die hulp misschien ook wel gekomen, ook al zegt de patiënt zelf dat hij dat aan de gevoerde gesprekken te danken heeft. Als hij dat zegt is hij immers niet objectief.

Uit de dialoog tussen de inleiders bleek dat er toch wel punten van overeenstemming waren. Dr. Schuurman constateerde, dat beide systemen nodig waren om tot waarheid te komen.

Uit de discussie met de toehoorders kwam als een belangrijk punt naar voren, dat men de indruk had, dat in de wetenschappelijke psychologie het totale mensbeeld vergeten wordt.

Deze psychologie kan veel facetten onder de loep nemen, maar al worden alle mogelijke facetten bij elkaar opgeteld, dan is er nog geen totaal. Men had blijkbaar het gevoel, dat dit wel bij de dieptepsychologie gebeurde. Bij de vragenstellers zal het totaliteitsbegrip, waarover prof. Oldewelt een week eerder gesproken had, een rol gespeeld hebben, waarbij ik moge opmerken dat ieder uitwerken van een symbool (o.a. dromen) in de dieptepsychologie eveneens een facet uit de totaliteit halen betekent. Een andere weg tot bewustwording is niet mogelijk. Dat de lezing van dr. Schuurman geen ogenblik de indruk wekte dat de totale mens verknijpt wordt door de dieptepsychologische behandeling is naar mijn mening een plus voor de „onwetenschappelijke” psychologie.

C. Zom

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mevr. I. M. A. Donker-Rutgers, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof.

Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,- per jaar, voor niet-leden f 7,50 buitenland f 8,-; losse nummers f 0,30.

medemenselijkheid... HA! HA!

De zondagmiddag dreigde ernstig te verflenzen na dat geslaagde kinderpartijtje 's ochtends. Voordat lusteloosheid of prikkelbaarheid de overhand kreeg, zijn we gezamenlijk de polders af gaan schuimen op zoek naar een „snack” of bij voorkeur „een slaatje!” Maar na vijf kwartier rondtrekken en exotische bladeren (beuk, eik en een heuse maple) plukken voor Peter's herbarium, waren we nog steeds nergens op het zozeer begeerde slaatje gestuit.

Uiteindelijk kwamen we al dichter en dichter weer bij huis tot wanhoop van de kinderen. Bolderen, het laatste dorp voor huis, is echter enige tijd geleden door ons achterlijk bevonden. Het watertje, waaraan „De Baldaedige Boer” zo rustiek ligt met zijn landelijk ingesloten terrasje, duiden wij namelijk tegenwoordig – tot aan een verantwoord démenti – als een belangrijk onderdeel van de plaatselijke riolering. Bob zegt aarzelend, dat het óók nog wel moerasgas zou kunnen zijn? Dat is hoogstwaarschijnlijk de oorzaak van de rust, die we daar altijd gevonden hebben.

Toen ik er laatst op een verrukkelijke nazomer-middag met een vriendin vertrouwelijkheden zat uit te wisselen, werden wij om zo te zeggen met de neus op de feiten gedrukt. Eerst zwom een waterrat al vreselijk bezig voorbij en daarna een troepje eenden, die ook nergens last van hadden. Maar toen kwam er een boot aan met rasechte stedelingen, die de aanwezigheid van water slechts uit een brug bleken te kunnen afleiden. Deze mensen moesten eindeloos voor- en achteruit manoeuvreren om de bocht te nemen, sloegen in hun paniek met de pikhaak bijna de koffiekopjes van ons tafeltje en brachten door hun zenuwachtige bediening van de motor het hele water in beroering. Het was een Umwertung aller Werten, dat verzeker ik je; het onderste kwam boven zoals ook in cultuurrevoluties het geval pleegt te zijn. Ook hier was, wat boven kwam, wellicht zeer vruchtbaar maar weinig smakelijk!

Tot zover de baldaedige boer (je begrijpt, dat alle hoofdletters en aanhalingstekens wegvallen na zo'n belevenis). Het spijt ons eigenlijk wel, want er is een prachtige kegelbaan, waar zelfs een doktorenclub, een zakenmannenclub en een mixtum-compositumclub komen spelen heel vanuit de verre provinciestad. Maar dan toch zeker alleen, wanneer de wind in de goede hoek staat!

Nu Bolderen is afgevallen, zaten we in Goetwille eigenlijk in een dwangpositie en hoewel we altijd snel er doorheen gereden zijn, omdat het zo op het eerste gezicht niets te bieden heeft, zijn we nu afgestapt in het enige café, dat de vlek rijk is. Terwijl Bob de auto wegzette, ging ik met de kinderen vast naar binnen en kwam nieuwsgierig in een smal kroegje, waar een paar mensen aan een heuse bar zaten en een juke-box luidkeels speelde. De vier mannen aan de bar en de juffrouw erachter keken ons alleen maar langdurig verbaasd aan.

Eindelijk, na een voorzichtige algemene groet, antwoordde ik als het ware op hun verbazing door uiterst vriendelijk te informeren of wij hier misschien een uitsmijter (de eisen waren gezakt) konden gebruiken. Toen kwam er ineens beweging en één van de mannen klom omzichtig van zijn barkruk en bleek de uitsmijter-bereider te zijn; de juffrouw was een

mevrouw en wél zijn vrouw en een schattig meisje van een jaar of zes hun dochtertje. De andere drie mannen waren plaatselijke krachten, waarvan er twee danig aangeschoten waren, hetgeen hun verhalen wat luid en hun kwinkslagen wat onzeker maakte.

Ik zette mij volgens plan met de kinderen aan de ronde tafel en begon mijn agenda op orde te brengen, zoals ook al enige tijd het plan was; Peter pakte zijn Karl May en begon onverstoorbaar te lezen, terwijl Mia en Guido naar het biljart aarzelden, waar Bob hen gezelschap kwam houden. Zo mochten van de eigenaar met de ballen rollen, wat natuurlijk een geweldig avontuurlijk spel werd. Aangezien het kroegje klein en zeer smal was, zaten de mannen niet alleen aan de bar, maar tevens aan het biljart, zodat ze alles precies konden volgen en de bewondering voor de prestaties van de kinderen was niet van de lucht. Eerst achteraf bleek ons, dat twee van hen de kinderen al voor hun rekening platen op de jukebox hadden laten draaien.

Toen de uitsmijters er waren, verzamelden wij ons om de gezellige ronde familietafel en daar bracht de mevrouw ons – ter verhoging van de feestvreugde en alsof het zo hoorde – een waarachtige, authentieke, leren, veelgebruikte pokerbeker met de bijbehorende stenen. Bob begon meteen de kinderen uitvoerig instructie te geven en de spelregels uit de doeken te doen. Om beurten mochten we drie keer gooien en zeggen wie de beste resultaten had bereikt, tussen de happen uitsmijter en de slokken chocomel door.

Eerlijkheidshalve moet ik zeggen, dat geen van ons nog behoefte gevoeld had aan pokerstenen, maar het gebaar van de mevrouw was zo snoezig, dat we haar toch ook niet voor het hoofd wilden stoten. Om wat te variëren stelde Bob voor, dat we om beurten nu eens net zo-

lang zouden gooien, totdat we poker bij elkaar hadden. De enige niet-aangeschoten man stond tussen ons en vertelde mij uitvoerig over de kinderen van zijn zuster, waar de onze hem zo sterk aan deden denken; een alleraardigste man met een buitengewoon innemend gezicht, wellicht voorzitter of initiatiefnemer van „Goetwille Vooruit”. En terwijl ik mij vol aandacht concentreer op de kinderen van zijn zuster, begint Bob de beker te schudden voor de eerste gooi en hij zalft daarbij tegen Peter, dat je gerust kunt verwachten, dat het op zijn minst een keer of twintig duurt, voordat je poker bij elkaar hebt, want dat het anders natuurlijk nooit zo'n waardevolle combinatie geworden was, enz.; jullie kennen zijn uiteenzettingen, grondig, óók buiten de groepentheorie. Het schudden duurde daardoor wat lang, maar tenslotte gooiden hij achteloos de eerste worp en plaatste zich gelijk in de rijen der Dionne's: vijf (5) tweeën (2-en)!!!

Als het geluk met de goddelozen is, dan is dit een onweerlegbaar bewijs.

We waren allemaal een beetje vreemd-van-binnen, begrijp je. We dorsten die stenen niet zomaar meteen weer aan raken. Een sfeer van tover hing plots in de tent. Alleen de kinderen waren niet overmatig geschokt, aangezien hun vertrouwen in Pappie tóch al aan het onwaarschijnlijke grensde.

Enfin, na enig over en weer en het berekenen van de waarschijnlijkheidsgraad, dat zoiets had kunnen gebeuren, vond het spel doorgang. Ook Guido wilde per se „poken” met een volle mond. Is dat nu ongemaniërd of niet?

Uiteindelijk was het half negen en de hoogste tijd om te vertrekken, maar nadat Bob had afgerekend, kwam de mevrouw bij de tafel staan en vertelde stralend, dat elk van de kinderen een grote reep mocht uitzoeken op kosten van de aardige meneer-van-de-kinderen-van-zijn-zuster. Het ene wonder na het andere, mag ik wel zeggen. En nadat dat gebeurd was en de kinderen de man uitvoerig bedankt hadden, konden we deurwaarts trekken Bob achterna, maar met onze voet al op de drempel, riep één van de aangeschoten ons dringend terug en bood met onvaste stem alle kinderen nog weer een drankje aan. Hoe dit te pareren? Onderdehand hadden we gegéten en gedronken, hetgeen trouwens hap voor hap door allen gevolgd was. Onder afwerende dankbetuigingen en de vaste belofte en ook werkelijk het vaste voornemen om spoedig weer terug te komen, zijn we eindelijk buiten geraakt, waar we door het venster achter de bar nog nagezwaaid werden.

Dat is, wat in ons leven voor een avontuur doorgaat. Wat een verrukkelijke dag om in je herinnering te hebben!

A. B.

IK denk er ZO over

Wetenschap en natuurwetenschap

In de bespreking van Huxley's boek komt de opmerking voor dat „science” door natuurwetenschappen behoort te worden weergegeven. Dit is onjuist, de tegenstelling is niet „geesteswetenschappen” maar „arts”. In het Frans en Engels heeft „science” in onderwijskwesties wel de betekenis natuurwetenschappen (docteur-èssciences, science department, in het Zuidnederlands dienovereenkomstig de afd. wetenschappen van de Belgische athenea) maar vooral in het Engels overweegt de betekenis: empirische, d.i. niet speculatieve of normatieve, bestude-

ring van de werkelijkheid, „philosophy of science” houdt zich evenzeer met Herodotus als met Newton bezig. Bij een voorstander van „unity of science” als Huxley is de vertaling „wetenschap(pen)” zeker meer op zijn plaats. Ik verwijs gaarne naar het slothoofdstuk van A. D. de Groot's „Algemene methodologie”. „Linguistic, psychological, social, economic”, ja: „historic science” zijn geenszins ongewoon en daarbij gaat het beslist niet om natuurwetenschappen.

W. J. Jong

Zo waarlijk helpe mij God almachtig

Onlangs zag en hoorde ik voor de TV de bediging van de nieuwe leden der Staten Generaal. De voorziter las eerst voor wat ze in het verleden niet hadden mogen doen om toegelaten te worden en daarna datgene wat in de toekomst ontoelaatbaar is. Daarop volgde door de nieuwelingen het „Zo waarlijk helpe mij God almachtig”. Om te beginnen was het „nazeggen” van deze formule door alle leden tot tweemaal toe weinig indrukwekkend, noch voor de buitenstaanders noch voor de personen in kwestie, hetgeen wat de laatsten betreft bleek uit de toon en de wijze waarop het gezegd werd. Het had iets van een dreun en het klonk weinig beziel, hetgeen toch als men God almachtig er bij haalt wel verwacht mocht worden.

En dan de volledige term. Blijkbaar is „Zo helpe mij God almachtig” niet voldoende. Het „waarlijk” moet er bij. Nu is het zo, dat wanneer iemand zegt „ik heb het waarlijk (of waarachtig) niet gedaan” hij zijn bewering door dit woord niet versterkt. Integendeel, het maakt deze min of meer verdacht. Het veronderstelt dat de beschuldigde bij de toehoorder een zeker wantrouwen vermoedt. Een kind dat eerst iets ontkent zal, wanneer het merkt dat het niet geloofd wordt, ook zeggen „ik heb het waarachtig niet gedaan”. Het gebrek aan overtuigingskracht denkt het weg te nemen door de bijvoeging „waarlijk”.

Bij de ander heeft deze extra nadruk op onschuld dit effect echter meestal niet; integendeel, hij zal nu eerder gaan twijfelen. Het „waarlijk” in de eedsformule maakt deze dus niet sterker, maar werkt verzwakkend. Bovendien is het overbodig, zijnde slechts een stoplap. Dan „God almachtig”. Dat überhaupt in de gelofte aan God een attribuut is toegevoegd is me niet duidelijk en waarom onder de vele vermogens die de gelovigen aan God toekent in dit verband alleen de almachtigheid evenmin, temeer daar almacht met waarheid, oprechtheid of juiste levenswandel niets te maken heeft. Ook het woord almachtig is dus inadaequaat.

En dan „helpe mij”. In feite belooft het nieuwe lid dat hij geen afkeurenswaardige daden in politieke zin heeft verricht of zal verrichten, populair uitgedrukt geen „gemeenheden”. Heeft men, om dit ook in de toekomst niet te zullen doen, de hulp van God nodig, dan veronderstelt dit toch dat men zonder Gods hulp de gecrimineerde daden misschien wel zou doen, dat men dus Gods steun nodig heeft om ze na te laten. Dat wij allemaal in een onberaden ogenblik wel eens iets doen of overwegen wat

niet door de beugel kan, geeft ik toe (let wel in onberaden ogenblikken, waarbij men waarschijnlijk ook niet aan God zal denken), maar dat men een gelofte zodanig formuleert dat men van te voren bij de aflegging van de vooronderstelling uitgaat, dat men bijzondere hulp nodig heeft om netjes te blijven, vind ik eigenlijk beledigend voor de betreffenden.

Al met al is er van het „Zo helpe...” niet veel goeds te zeggen. Het is een dode, lege, vrij dwaze formule waartegen ook godvruchtige mensen bij nadere overweging op de essentie bezwaren zouden kunnen hebben. Dat deze doordenking zelden plaats vindt, wijst er ook wel weer op dat de formule gedachteloos, achteloos, mechanisch nagepraat wordt, hetgeen er ook al weer niet voor pleit. Overigens zou het nog kunnen zijn, dat iemand die de eed brak zich er op zou kunnen beroepen dat God hem niet voldoende geholpen had om eerlijk te blijven.

Veel mannelijker, former en eenvoudiger klinkt dan de uitdrukking „dat belooft ik”, waarbij men toegeeft persoonlijk verantwoordelijk te zijn. Voor de gelovigen zou dan de toevoeging „voor God” of „God zij mijn getuige” zinvol zijn. Zou het misschien de bedoeling van de eedsgelofte kunnen zijn om eventueel een juridisch wapen (de eedbreuk) in handen te hebben tegen een zwart schaap uit de kudde, dus als een stok achter de deur?

Nu leggen ambtenaren, officieren en medici bijv. ook ambtseden af, maar ik hoorde er nooit van dat bij misdraging dezen, behalve voor de delinquentie waaraan ze zich hadden schuldig gemaakt, ook nog vervolgd werden voor meined. Dat schijnt alleen bij getuigenissen voor de rechtbank te gebeuren, waar het terecht is, omdat valse getuigenis een onschuldige kan treffen. Ook deze zin kan dus de betreffende eedsaflegging niet hebben.

Nog een argument voor de huidige vorm van de gelofte zou kunnen zijn, dat deze historische betekenis heeft en dat niemand (van de gelovigen dan) er op bovenbedoelde gronden ooit aanstoet aan heeft genomen. Traditie is echter geen voldoende reden om tegen bezwaren slechte terminologie te handhaven.

Nu geloof ik natuurlijk geenszins dat de gewraakte term binnen afzienbare tijd zal verdwijnen, zeker niet als gevolg van het onderhavige artikel, daarvoor is ze te „dierbaar”. Maar toch kan het zijn nut hebben bepaalde „eerbiedwaardige” gebruiken eens te ontmaskeren.

T. J. Eskes

Stijlmijmerij

Deze zomer heb ik ontdekt, dat autobezitters die hun vakantie buitenslands doorbrengen in twee categorieën zijn te verdelen: zij die „ergens moeten zijn” en zij die „onderweg zijn ergens heen”. Ze hebben allebei een doel, maar daarmee is dan ook alles omtrent het gemeenschappelijke gezegd.

Zij die ergens moeten zijn zien uitsluitend het einddoel. Zij proberen dat zo snel mogelijk te bereiken en zien niet op tegen 700 à 800 kilometer snelweg of autobaan per dag. Ze razen overal voorbij, want ze moeten immers ergens zijn? Eenmaal „daar” aangekomen begint de vakantie pas.

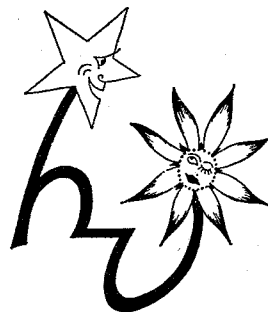
Zij die onderweg zijn ergens heen zien hun doel wel als belangrijk – anders zouden ze er niet heen willen – maar vinden hun vakantie te kostbaar om er ook maar één dag van uitsluitend achter het stuur te zitten. Daarom raadplegen zij van te voren kaarten, reisboeken en folders om alvast te noteren waar zij onderweg op dienen te letten, waar zij beslist de auto uit moeten en waar het de moeite loont om een paar dagen over te blijven. Eenmaal onderweg zijn zij elk ogenblik bereid van hun reisplan af te wijken als de omstandigheden daartoe aanleiding geven. Een paar uur omrijden voert langs een historisch kasteel, in een dorpje twintig kilometer bezijden de uitgezette route wordt morgen een volksfeest gevierd en volgens de hotelier is de weg over X veel mooier dan die over Y. En zo wordt er onderweg gewijzigd en geïmproviseerd, uiteraard zonder het einddoel uit het oog te verliezen.

Lieden die zo reizen zijn een groot deel van hun vakantie onderweg en het erheen gaan vereist dikwijls meer tijd dan het er zijn. En wanneer de reis heel erg voldoet zal in vele gevallen het einddoel niet eens bereikt worden. Maar de tocht is geen verloren tijd, het rijden is geen gekker en een onvoorziene oponthoud wordt geen kwelling. Zo reizen is leven, zo'n tocht is één voortdurend feest!

Ik zou die houding van altijd onderweg zijn typisch humanistisch willen noemen. Nietwaar, ook wij willen ergens heen, maar we zijn tegelijkertijd te verliefd op het leven en daarbij nuchter genoeg om niet onze hele ziel en zaligheid (vergeef me de uitdrukking) aan een ver einddoel of een ideaal op te hangen. Wij hebben geen voorgeschreven route en wij moeten evenmin zo nodig ergens zijn. Wij zijn onderweg en dat is ons voldoende. We weten niet of we het doel ooit zullen bereiken en misschien zullen we het nu en dan zelfs moeten verleggen. Maar we weten wel dat we onderweg zijn en dat we van de reis zelf veel kunnen maken. Als we maar de moed hebben om ook eens te onderzoeken waar een onbekende weg heen voert, als wij maar bereid zijn ook eens naar een advies van anderen te luisteren, als wij maar durven improviseren!

Ik dacht dat de humanist dit alles van nature al doet en dat reeds daardoor het H.V. een eigen gezicht heeft gekregen en op dit terrein reeds een eigen stijl heeft gecreëerd.

Styliet

„Ik voel mij kosmisch met u verbonden!”

Gepens. heer, weduwn., bewoont mooie flat in Arnhem, zoekt kennismaking met dan is bezit eigen woning, teneinde vriendschap aan te gaan. Liefst Arnhem of naaste omgeving. Bijz. ven onder no. okt. 1 a.h. bureau v. d. blad.

Ook de buitenkerkelijke leden van de Partij van de Arbeid hebben een organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,75 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne toegezonden door het Secretariaat Haagweg 210 - Leiden

Mogen wij onze lezers nog eens attent maken op de volgende door het Humanistisch Verbond uitgegeven brochures? U kunt deze verkrijgen tegen de er achter genoemde prijzen. (porti-kosten inbegrepen) door storting op girorek. 304960

Wat ben ik eigenlijk?	f 0.25
Dit wordt gedaan	- 0.30
Een verrassende ontmoeting	- 0.25
Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom	- 0.75
De dag ligt voor ons	- 0.35
Humanisme en opvoeding	- 0.95
Modern Humanisme	- 1.75
Beginnel en Doel v/h Hum. Verbond	- 0.25
De idee v/d Openbare School	- 0.60
Studiekosten	- 1.25
Echt en onecht in geloof en ongelooft	- 0.75
Humanisme en Rede	- 2.25
Humanistische Gedachten (2e druk)	- 1.25
Humanisme en Sociale Gerechtigheid	- 1.25
Humanistisch Vormingsonderwijs	- 0.50
Oorlog en Vrede	- 0.30
Openbaar en daarmee gelijk te stellen Onderwijs	- 0.30
Wat is eigenlijk Humanisme?	- 0.15
Een volledige brochurenlijst wordt U op Uw verzoek gaarne toegezonden.	

Heden is de kalender 1964
verschenen prijs f 2.50

Uw bestelling wordt gaarne ingewacht
Centraal Bureau
Humanistisch Verbond, Oudegracht
152 - giro 304960 - Utrecht

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van de
humanistische overtuiging

Redactie: Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. J. C. Brandt Corstius,
Prof. Dr. H. Freudenthal, F. P. Huygens,
Prof. Dr. B. W. Schaper, Dr. P. Thoenes en
Prof. Dr. Libbe van der Wal

Abonnementsprijs: f 7.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van
Socrates en voor studenten f 6.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES
Oudegracht 152, Utrecht
Giro 582293

De verzekeringsindex van alle INDEXBENADERINGS-polissen is thans gesteld op het indexcijfer 1962 van het C.B.S., zijnde 127 (1961 was 123). Sinds 1958 zijn de verzekerde kapitalen verhoogd met 8,55% en in koopkracht gelijk gebleven. Wilt u hiervan meer weten, vraagt dan inlichtingen en brochures.

N.V. LEVENSVZERKERING MAATSCHAPPIJ

STADHOUDERSKADE 1a. AMSTERDAM Telefoon 020-18 55 55

Kinderhuis „Ellinchem” te Ellecom (51 kinderen) zoekt:

Hoofd van de keuken, (eventueel intern)

Vereist: diploma huishoudkundige in inrichtingen of daarmee te vergelijken vorming.

Arbeidsvoorwaarden: Goede huisvesting en salariering. In principe 5-daagse werkweek. Vakantie: 18 dagen, 4 % vakantietoeslag.

Sollicitaties: Aan de directeur, Zutphensestraatweg 38, Ellecom.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,— per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER - DEVENTER.
Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.